

Ks. MAREK KORGUL

WYBRANE ASPEKTY KATECHEZY
INTEGRALNEJ W *DIRECTORIUM*
CATECHISTICUM GENERALE (1997)

Wprowadzenie

W ostatnim czasie, zwłaszcza od czasu powrotu katechezy do polskiej szkoły w 1990 r., odżyła dyskusja na temat jej właściwego miejsca i ostatecznie o jej tożsamości. 15 sierpnia 1997 r. Jan Paweł II zatwierdził tekst najnowszego dokumentu o katechezie dla całego Kościoła, który zastąpił obowiązującą od 1971 r. Ogólną Instrukcję Katechetyczną. Mowa o *Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji*, wydanym w roku 1997 (dalej: DOK), które uwzględnia aktualne przemiany dokonujące się w świecie, a mające wpływ na kształt katechezy Kościoła. Daje także odpowiedź na postawione wcześniej pytanie o tożsamość katechezy posoborowej. Dokument ten bazuje na adhortacji papieskiej o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* z 1979 r.

Dla Kościoła urzeczywistniającego się w epoce niezwykle dynamicznych przemian, jak i wielorakich kryzysów, katechizacja jest zadaniem istotnym i koniecznym. W dziejach katechetyki niejednokrotnie podejmowano zagadnienia związane z najistotniejszymi jej problemami i zagadnieniami. Poszuki-

wania właściwego kształtu katechezy wskazują, że katecheza jest w Kościele czymś bardzo ważnym, że jest otwarta na różnorakie przemiany dokonujące się zarówno w samym człowieku, jak i w otaczającym go świecie. Owocem tych poszukiwań stały się kierunki katechetyczne XX wieku. Omawia je zwłaszcza M. Majewski, wybitny znawca problematyki katechetycznej¹, J. Charytański², A. Offmański³, czy ostatnio T. Panuś⁴. Zdaniem M. Majewskiego dokumenty katechetyczne powstałe z inspiracji Soboru Watykańskiego II⁵, nie podchodzą do katechezy wycinkowo, elementarnie, ale prezentują całościową jej wizję⁶. W niniejszym opracowaniu pominiemy szczegółowe nawiązywanie do soborowych dokumentów Kościoła, z których wyłania się współczesna katecheza integralna. Uczynili to bowiem w sposób kompetentny wymienieni wyżej autorzy. Podejmiemy tu jedynie próbę odpowiedzi na pytanie: jaką wizję katechety integralnej podejmuje zwłaszcza *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*?

Najpierw jednak wypada podać najistotniejsze wątki składające się na integralną – całościową wizję katechezy posoborowej, jakie wyłaniają się z analizy, dokonanej przez wspomnianego już M. Majewskiego. Jego zdaniem „katecheza integralna wyrasta z życia Kościoła i świata, rozwijających się w różnych warunkach. Punktem wyjścia jej integralności jest różnorodność czasowa, środowiskowa i kulturowa”⁷. Znajduje ona swoje podstawy w Objawieniu Bożym i doświadczeniu

---

¹ M. MAJEWSKI. *Współczesne kierunki katechetyczne*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 18:1971 nr 3 s. 181-196; TENŻE. *Propozycja katechezy integralnej*. Łódź 1978; TENŻE. *Tożsamość katechezy integralnej*. Kraków 1995; TENŻE. *Katecheza integralna w szkole*. „Katecheta” 36:1992 z. 2 s. 65-72.

² J. CHARYTAŃSKI. *Współczesne kierunki katechetyczne na Zachodzie*. „Znak” 19:1967 nr 156 (6) s. 788-806.

³ A. OFFMAŃSKI. *Katecheza integralna w duchu Soboru Watykańskiego II w ujęciu ks. Jana Charytańskiego*. „Katecheta” 36:1992 z. 4 s. 193-201.

⁴ T. PANUŚ. *Główne kierunki katechetyczne XX wieku*. Kraków 2001.

⁵ Chodzi o *Directorium Catechisticum Generale*, encyklikę *Evangelii nuntiandi* Pawła VI oraz adhortację *Catechesi tradendae* Jana Pawła II.

⁶ MAJEWSKI. *Tożsamość*. s. 7.

⁷ *Tamże*. s. 9.

ludzkim, uczestniczy w życiu Kościoła i świata, włącza się w rozwój osoby, wspólnoty i wiary, otwiera perspektywy człowiekowi i kształtuje w nim postawę odpowiedzialności za świat. Katecheza ta jest ze wszech miar otwarta, dialogiczna, dynamiczna i perspektywiczna”⁸.

Dotychczas, katechezę rozpatrywano elementarnie w sensie zbioru elementów, przy czym każdy z elementów omawiany był osobno. Świadczy o tym chociażby fakt pojawiania się nowych kierunków katechetycznych, z których każdy akcentował jedno zagadnienie i traktował go jako najważniejsze dla całości procesu katechetycznego. Katecheza integralna podważa takie ustawienie problemu, opowiadając się za koncepcją dynamiczną. Koncepcja ta implikuje zespół elementów, ich wzajemne powiązanie i przenikanie oraz dążenie do całości i jedności.

W katechezie integralnej chodzi o próbę syntezy kerygmatyczno-antropologicznej, o komplementarność katechezy i wychowania religijnego, o możliwość pogodzenia katechezy szkolnej i parafialnej, o nieodzowność katechezy dorosłych i rodzinnej, o zaakcentowanie katechezy egzystencjalno-interpretacyjnej, a także o podkreślenie katechezy doświadczenia ludzkiego i Objawienia Bożego, jak wreszcie o pokładanie wielkich nadziei w katechezie ewangelizacyjnej⁹.

M. Majewski twierdzi, że z katechezy masowej powinna wyrastać katecheza elitarna, która z kolei przez katechizowanie osób bardziej świadomych i odpowiedzialnych, powinna uaktywniać i czynić bardziej personalną katechezę masową. Ani bowiem jedna, jak i druga, będąc oddzielone od siebie, nie spełniają pokładanych w nich oczekiwań. Dotychczasowa katecheza masowa nie zdała bowiem egzaminu, dlatego należy ją adresować do małych grup, które odpowiednio uformowane staną się zaczynem ewangelicznym nowego życia¹⁰. *Dy-*

---

⁸ MAJEWSKI. *Propozycja*. s. 8.

⁹ MAJEWSKI. *Tożsamość*. s. 161.

¹⁰ *Tamże*. s. 160.

rektorium wskazuje na takie właśnie grupy, upatrując w nich bardzo ważny podmiot katechezy. Przykładowo w przypadku osób dorosłych chodzi o osoby jeszcze nie ochrzczone, o ochrzczone pragnących powrócić do wiary lub uzupełnić swoje wtajemniczenie (DOK 51); osoby, których zadaniem jest formacja we wspólnocie (katecheci, osoby zaangażowane w apostołacie świeckich); osoby przeżywające znaczące wydarzenia w życiu; osoby, które przeżywają szczególne doświadczenia życiowe, czy wreszcie osoby przeżywające szczególne wydarzenia dotyczące życia Kościoła i społeczeństwa (DOK 176).

1. Całościowe ujęcie natury katechezy.

W adhortacji o katechizacji Jan Paweł II określa katechezę jako „wychowanie w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych”, które obejmuje „nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego” (CT 18).

Katecheza przekazuje czyny i słowa Objawienia, powinna je ogłaszać, opowiadać oraz równocześnie wyjaśniać głębokie misteria, jakie ono obejmuje. Jest ona nie tylko przypominaniem wspaniałych dzieł Bożych dokonanych w przeszłości, ale jej ważnym zadaniem jest interpretowanie znaków czasu i obecnego życia wierzących (DOK 39).

Dyrektorium przypomina za Janem Pawłem II, że katecheza jest czymś więcej niż tylko nauczaniem prawd wiary. „Jest ona pogłębieniem całego życia chrześcijańskiego, integralnym wtajemniczeniem chrześcijańskim, które pomaga w autentycznym pójściu za Chrystusem” (DOK 67).

2. Integralność źródeł katechezy.

W dziejach katechezy różnie podchodzono do zagadnienia jej źródeł. I choć nigdy nie było wątpliwości, że oczywistym źródłem katechezy jest Pismo św., to jednak w zależności od

epoki i rozwoju myśli katechetycznej, różnie była pojmowana jego rola w procesie katechetycznym. W *Dyrektorium* znajdujemy już stwierdzenie będące wynikiem wielu poszukiwań, ścierania się rozmaitych opinii i wreszcie orzeczeń Soboru Watykańskiego II oraz innych dokumentów posoborowych odnośnie do roli i miejsca Pisma św. w Kościele, iż „Słowo Boże jest źródłem, z którego katecheza czerpie swoje orędzie” (DOK 94). Owszem, *Dyrektorium* mówi ponadto zarówno o źródle, jak i o „źródłach” orędzia katechetycznego. Słowo głoszone na katechezie jest zawarte w świętej Tradycji i w Piśmie św. To jest owo „źródło”. Natomiast termin „źródła” wskazuje jedynie, iż to Słowo jest medytowane i coraz głębiej rozumiane pod przewodnictwem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła; celebrowane w liturgii, jaśnieje w życiu Kościoła, pogłębiane w refleksji teologicznej i ukazuje się w autentycznych wartościach religijnych i moralnych (DOK 95). Nie ma tu mowy o jednostronnym traktowaniu źródeł, ale mają one jedynie charakter pierwszorzędny lub pomocniczy (DOK 96). Przy czym każde z tych źródeł: perykopy biblijne, teksty liturgiczne, pisma Ojców Kościoła, wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, symbole wiary, świadectwa świętych i refleksje teologiczne – odznacza się własnym językiem (DOK 95).

Katecheza wyrasta więc z Objawienia Bożego, ale nie może nie wziąć pod uwagę tych treści i zagadnień, jakie niesie ze sobą bogactwo codziennego życia katechizowanych. To bogactwo jest oczywiście inne w zależności od wieku i uwarunkowań, w jakich żyją uczestnicy katechezy: dzieci, młodzież, czy osoby dorosłe; jednostki, grupy czy wspólnoty. Tworzy się więc na styku Objawienia Bożego i doświadczenia ludzkiego. Objawienie – jak czytamy w *Dyrektorium* – nie jest „oderwane od życia ani mu jak gdyby sztucznie przeciwstawione”, ale „dotyczy ostatecznego sensu i znaczenia ludzkiego istnienia” (DOK 116).

3. Integralność celów i zadań katechezy.

Cel katechezy określony w *Dyrektorium* harmonizuje z dotychczasowymi sformułowaniami zawartymi np. w *Catechesi tradendae*: „doprowadzenie katechizowanych nie tylko do spotkania z Chrystusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębszej z Nim zażyłości” (CT 5; DOK 80). Jest to jak najbardziej personalistyczne określenie celu, traktujące katechezę jako spotkanie osób: katechizowanego i Chrystusa oraz budowanie prawdziwej komunii między tymi osobami. Owo zjednoczenie z Chrystusem oznacza w szczególności zjednoczenie z Bogiem Ojcem i z Duchem Świętym; z Kościołem i z ludźmi (DOK 81). Katecheza, zakładając w człowieku nawrócenie początkowe, stawia sobie jako cel doprowadzenie go do wiary dojrzałej, wyrażającej się w „żywym, bezpośrednim i czynnym” jej wyznaniu (DOK 82). Wyznanie wiary, o którym mówi dokument, jest pełne jedynie wtedy, gdy ma odniesienie do Kościoła. Cel katechezy jest jak najbardziej eklezjalny, gdyż wyznanie wiary dokonuje się „w Kościele i przez Kościół” (DOK 83).

Cel katechezy jest nierozdzielnie związany z zadaniami, które go realizują. W omawianym dokumencie jest mowa o rozwijaniu poznania wiary, by stopniowo uchwycić (zrozumieć) całą prawdę o planie Bożym; o wychowaniu liturgicznym, ponieważ komunია z Chrystusem prowadzi do celebracji Jego zbawczej obecności w sakramentach, a szczególnie w Eucharystii; o formacji moralnej, gdyż chodzi o podjęcie drogi przekształcenia wewnętrznego i wreszcie o nauczaniu modlitwy w atmosferze adoracji, uwielbienia, dziękczynienia, synowskiego zaufania, prośby i podziwu dla Ojca (DOK 85). Do zadań katechezy należy także wychowanie do życia wspólnotowego oraz wprowadzenie do misji (DOK 86). Wymienione tu zadania stanowią bogatą, zróżnicowaną i wieloaspektową całość. Służą jednakże realizowaniu jednego celu, jakim jest komunია z Chrystusem żyjącym w swoim Kościele. Wszystkie te zadania są potrzebne, a brak jakiegokolwiek z nich oznaczałoby zubożenie katechezy i mogłoby się przyczynić do braków

w formacji religijnej jej uczestników. Każde bowiem z tych szczegółowo określonych zadań realizuje na swój sposób ów jeden cel katechezy. Zadania te ponadto wzajemnie się nakładają i wspólnie rozwijają (DOK 87).

4. Integralność podmiotu katechezy.

Z posłannictwa, jakie podjął i pełnił Chrystus wynika niezbicie, że został On posłany do wszystkich. Do wszystkich kierował Dobrą Nowinę, wszystkim, którzy tylko chcieli, głosił naukę o Królestwie Bożym (DOK 163). Nauczał wędrując, aby dotrzeć do możliwie najszerzej rzeszy słuchaczy. Podmiotem katechezy jest zatem cały Kościół. Jest to podmiot „prawdziwy”, który wiernie zachowuje Ewangelię w swoim sercu, głosi ją, celebry, przeżywa i przekazuje w katechezie tym, którzy idą za Chrystusem (DOK 78).

Po wniebowstąpieniu Chrystusa Jego troskę o głoszenie dobrej Nowiny i odpowiedzialność za prowadzenie do wiary, przejmuje na siebie wspólnota Kościoła („Katechizacja obowiązkiem wszystkich” – CT rozdz. IX). O odpowiedzialności całej wspólnoty chrześcijańskiej przypomina także analizowany dokument (DOK 220).

Patrząc na podmiot katechezy od strony jej realizacji (podmiot aktywny) można w *Dyrektorium* odnaleźć następujące osoby noszące szczególną odpowiedzialność za katechezę, choć stopień tej odpowiedzialności jest różny (DOK 215). Przede wszystkim jest tym podmiotem biskup, który ma wyjątkowe znaczenie w głoszeniu i przekazywaniu Ewangelii (DOK 222). Spełnia on szereg szczegółowych zadań, spośród których można wymienić: zapewnienie faktycznego pierwszeństwa katechezie w diecezji, katechizowanie, wzbudzanie i podtrzymywanie zapału katechetycznego, troska o przygotowanie katechetów oraz ustalenie programu katechezy (DOK 223).

Należyne miejsce w pełnieniu posługi katechetycznej mają prezbiterzy, a ich własna funkcja wynika z sakramentu święceń, jaki otrzymali. Pośród pasterzy szczególne zadania przy-

padają proboszczowi, który ma wzbudzać w parafii zmysł wspólnej odpowiedzialności za katechezę, ma troszczyć się o wzbudzanie powołań do posługi katechetycznej, powinien też troszczyć się o powiązanie katechezy z programem ewangelicznym parafii, z sakramentami i liturgią, a także związać realizację katechezy z programem ogólnodiecezjalnym (DOK 224-225).

Za pierwszych wychowawców wiary dokument uważa rodziców, którzy pełnią w dziele katechizacji ważną rolę, zwłaszcza na etapie wprowadzającym (DOK 226). Obok rodziców, odpowiedzialnością za katechezę, Kościół obarcza osoby zakonne i członków stowarzyszeń życia apostołskiego, dla których niezwykłą pomocą w wysiłku katechetycznym jest profesja rad ewangelicznych (DOK 228). Katecheci świeccy pełnią swoją posługę na mocy chrztu i na podstawie włączenia ich w świat, wnosząc w przekazywanie Ewangelii „specyficzną wrażliwość i charakter” (DOK 230).

Każdy ochrzczony ma prawo do odpowiedniej katechezy. Stając się wyznawcą Chrystusa i członkiem Kościoła, powinien on móc liczyć na pomoc wspólnoty w czynieniu postępów w procesie rozwoju wiary. „Adresatem katechezy jest sama wspólnota chrześcijańska i każda osoba, która do niej należy” (DOK 168). Stwierdzenie Papieża zawarte w *Catechesi tradendae*, iż „Wszyscy potrzebują katechizacji” (CT rozdz. V) wyraźnie wskazuje na Kościół, jako na właściwy podmiot katechezy.

Kościół jako „Matka i Wychowawczyni” (KKK art. 3) najlepiej zna swoje dzieci, dlatego wie, w jaki sposób podawać im odpowiedni dla wieku i okoliczności pokarm. Dlatego przystosowuje katechezę co do formy i treści do różnych grup wiekowych, i do osób znajdujących się w rozmaitych sytuacjach życiowych. Dlatego z tego jednego podmiotu wyłania się szereg różnych „podmiotów”. Katecheza bowiem powinna być dostosowana do wieku i rodzaju katechizowanych. Przedstawiając różne grupy katechizowanych i analizując poszczególne formy katechezy wynikające z wieku, *Dyrektorium wska-*

zuje najpierw na dorosłych, których wszakże różnicuje w zależności od religijnych zapotrzebowań: dorośli wierzący, którzy „spójnie przeżywają swój wybór wiary i szczerze pragną jego pogłębienia”; dorośli, którzy „choć zostali ochrzczeni, nie byli odpowiednio katechizowani lub nie doprowadzili do końca procesu wtajemniczenia chrześcijańskiego, albo też oddalili się od wiary” oraz dorośli nie ochrzczeni (DOK 172). Z tego wyszczególnienia wynikają specyficzne formy katechezy dorosłych, zaprezentowane poniżej.

Kolejnym podmiotem katechezy, na który wskazuje *Dyrektorium* są dzieci (DOK 177). W tej grupie wiekowej należy zauważyć dzieci, które nie mają wsparcia religijnego rodziny, lub które nie uczęszczają do szkoły (DOK 180).

Młodzież stanowi szczególny podmiot, ku któremu zwraca się katecheza Kościoła, ponieważ, jak czytamy w *Dyrektorium*, „kryzys duchowy i kulturowy, jaki obejmuje świat, ma swoje pierwsze ofiary w młodych pokoleniach” (DOK 181). Młodzież jest „nadzieją” i „wielkim wyzwaniem dla przyszłości Kościoła” (DOK 182). Katecheza dla tej grupy wiekowej powinna uwzględniać różnorodność sytuacji religijnych młodzieży: wśród nich są bowiem nie ochrzczeni lub tacy, którzy nie przeszli do końca procesu wtajemniczenia czy przeżywający poważne kryzysy wiary; są i tacy, „którzy skłonni są dokonać wyboru wiary lub już go dokonali i proszą o pomoc” (DOK 184). Kolejnym podmiotem wyszczególnionym w *Dyrektorium* są osoby starsze, stanowiące dar Boży dla Kościoła i społeczeństwa. Są to osoby, które nie mogą być pozostawione samym sobie w żadnej dziedzinie życia, a zwłaszcza w dziedzinie życia religijnego. Osoby te są przy tym zróżnicowane pod względem warunków osobowych, rodzinnych i społecznych, są wystawione na próbę samotności i ryzyko zepchnięcia na margines (DOK 186).

Osobny rozdział poświęca dokument następującym grupom osób, stanowiących jednocześnie specyficzny podmiot katechezy: osoby niepełnosprawne i nieprzystosowane, dostrzeżone nareszcie w społeczeństwie (DOK 189), a także osoby zepchnię-

te na margines, jednakowo z innymi kochane przez Boga i mające ciągle możliwość nawrócenia i przemiany życia (DOK 190). Podmiotem katechezy są również osoby stanowiące tzw. grupy zróżnicowane. Chodzi o osoby, które z powodu specyfiki zawodowej i kulturowej, domagają się szczególnego traktowania: świat pracy, przedstawiciele wolnych zawodów, artyści, ludzie nauki, młodzież uniwersytecka (DOK 191), ludzie zamieszkujący środowisko wiejskie i miejskie (DOK 192).

Mając na myśli podmiot katechezy rozumiemy go więc jako podmiot aktywny i receptywny; zarówno osobę, jak i wspólnotę; jest nim katechizowany, ale wraz z całym Kościołem; podmiot to zarówno dzieci, młodzież i dorośli, jednostki, jak i grupy oraz ruchy religijne.

5. Całościowe ujęcie funkcji i form katechezy.

Katecheza nie jest czymś odrębnym, działaniem niezależnym od innych form działalności Kościoła. Jest ona „częścią lub aspektem ewangelizacji” (CT 20). Jest koniecznym ogniwem między działaniem misyjnym, które wzywa do wiary i działaniem duszpasterskim, które nieustannie karmi wspólnotę chrześcijańską (DOK 64).

W tym kontekście należy rozumieć jej cele, funkcje i formy, poprzez które przyczynia się ona do wypełnienia nakazu misyjnego Chrystusa. „Głoszenie, świadectwo, nauczanie, sakramenty, miłość bliźniego, czynienie uczniami – wszystkie te aspekty są drogami i środkami przekazywania jedynej Ewangelii i stanowią elementy ewangelizacji” (DOK 46). Ewangelizacja jest całościowym procesem obejmującym następujące etapy: działanie misyjne dla niewierzących i dla żyjących w obojętności religijnej; działanie katechetyczno-wtajemniczające dla tych, którzy wybierają Ewangelię i dla tych, którzy czują potrzebę uzupełnienia lub odnowienia swego wtajemniczenia; działanie duszpasterskie dla już dojrzałych wiernych chrześcijan w łonie wspólnoty chrześcijańskiej (DOK 49). Widać z te-

go, jak złożony jest proces ewangelizacji, jak różne grupy osób musi on uwzględniać, aby doprowadzić je do zjednoczenia z Chrystusem.

Przede wszystkim integralnie należy rozumieć cały proces nawrócenia. Można w nim jednak wyróżnić następujące etapy: zainteresowanie Ewangelią („pierwszy ruch ducha ludzkiego w kierunku wiary”), nawrócenie (jako przemyślana i dojrzała decyzja – trwały wybór – będąca owocem poszukiwań), wyznanie wiary (wyrażające się w pragnieniu głębszego poznania Go i utożsamienia się z Nim) i droga do doskonałości – jako owoc wyznania wiary (DOK 56).

Osiągnięcie celu katechezy, jakim jest doprowadzenie do wiary dojrzałej i zażyłość z Chrystusem, jest możliwe dzięki spełnieniu następujących funkcji: zwołanie i powołanie do wiary, wtajemniczenie, stałe wychowanie wiary, funkcja liturgiczna i funkcja teologiczna (DOK 51). Funkcjom tym odpowiadają najważniejsze formy katechezy, którymi są: pierwsze głoszenie, czyli przepowiadanie misyjne, katecheza przedchrzcielna i pochrzcielna, forma liturgiczna i forma teologiczna, z tym, że w zależności od okoliczności formy te powinny realizować wiele funkcji (DOK 52).

Z różnorodności grup, do których winno dotrzeć ewangeliczne orędzie, wynika konsekwentnie różnorodność form i sposobów działalności katechetycznej Kościoła. Jedna i ta sama katecheza Kościoła, w zależności od funkcji, adresatów i okoliczności, jest realizowana przez rozmaite formy, z których – za *Dyrektorium* – można wyróżnić następujące: studium i pogłębianie Pisma św.; chrześcijańskie odczytywanie wydarzeń, studium nauczania społecznego Kościoła; katecheza liturgiczna przygotowująca do sakramentów i sprzyjająca rozumieniu oraz głębszemu doświadczeniu liturgii; katecheza okazjonalna, będąca pomocą w interpretowaniu i przeżywaniu różnych okoliczności życia osobistego, rodzinnego, społecznego i eklezjalnego w perspektywie wiary; różne „inicjatywy formacji duchowej” systematycznie pogłębiające orędzie chrześcijańskie w formie nauczania teologicznego jako „katecheza

doskonaląca” (DOK 71). Z lektury analizowanego dokumentu wynika zarówno integralność, jak i komplementarność różnorodnych form katechezy.

Wśród form katechezy dorosłych *Dyrektorium* wyróżnia: katechezę wtajemniczenia chrześcijańskiego; katechezę dla ludu Bożego w odpowiednio dostosowanych formach tradycyjnych, w ciągu roku liturgicznego lub w postaci misji; katechezę doskonalącą, skierowaną do formatorów (katechetów i osób zaangażowanych w apostołacie świeckich); katechezę rozwijaną z okazji szczególnie znaczących wydarzeń w życiu, jak małżeństwo, chrzest dzieci i inne sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego, i inne podobne okoliczności, w których osoby są najbardziej nastawione na szukanie prawdziwego sensu życia; katechezę z okazji szczególnych doświadczeń (podjęcie pracy, emigracja, itp.), które mogą zrodzić zarówno ubogacenie wewnętrzne, jak i zagubienie, dlatego potrzeba wsparcia ze strony słowa Bożego; katechezę, która odnosi się do chrześcijańskiego korzystania z czasu wolnego, szczególnie z okazji wakacji czy podróży turystycznych; katechezę z okazji szczególnych wydarzeń dotyczących życia Kościoła i społeczeństwa (DOK 176).

Do form katechezy młodzieżowej należy z kolei zaliczyć katechumenat młodzieżowy odpowiedni do wieku szkolnego, katechezę wtajemniczenia chrześcijańskiego, katechezę na określone tematy, a także inne spotkania okazjonalne i nieformalne (DOK 185).

Z integralnego charakteru całego procesu działalności ewangelizacyjnej Kościoła wynikają odrębne, ale wewnętrznie ze sobą powiązane funkcje, jakie pełni katecheza: ewangelizacyjna, dydaktyczna (nauczanie), wychowawcza (formacja) i inicjacyjna (wtajemniczenie).

6. Integralność treści, integralność orędzia.

„Ponieważ katecheza jest częścią lub aspektem ewangelizacji, jej treść nie może być inna aniżeli ta, która jest właściwa

całej i integralnej ewangelizacji: to samo orędzie – Dobra Nowina zbawienia – raz, a nawet sto razy usłyszane i przyjęte całym sercem, jest w katechezie bezustannie odkrywane przez rozważanie i systematyczne badanie, przez coraz bardziej wiążącą, odnowioną świadomość jego wpływu na osobiste bycie każdego, jak i przez włączenie w organiczną i harmonijną całość, jaką stanowi życie chrześcijańskie w społeczeństwie i w świecie” (CT 20).

Postulat integralności i orędzia ewangelicznego wynika przede wszystkim z faktu, że Jezus głosił orędzie ewangeliczne integralnie. Oznajmił swoim uczniom wszystko, co usłyszał od Ojca (J 15, 15) i polecił im zachowywać wszystko, co im przekazał (Mt 28, 19). Chodzi więc o to, by nie pomijać w orędziu jakiegokolwiek podstawowego aspektu i dokonywać wyboru w świetle depozytu wiary. Dokument mówi o integralności intensywnej (wykład orędzia w sposób dostosowany do wieku katechizowanych) i ekstensywnej (nie można poprzestawać jedynie na głoszeniu początkowym, ale stopniowo proponować orędzie za każdym razem coraz szersze i bardziej bezpośrednie zgodnie ze zdolnościami katechizowanych). Ma to być przekaz autentycznego orędzia, bez redukcji jego wymagań czy narzucania słuchaczom ciężarów, które nie wynikają z głoszonych treści (DOK 112). Orędzie przekazywane przez katechezę stanowi „spójną i żywą syntezę wiary”. Jest ono uporządkowane hierarchicznie, a „wszystkie aspekty i wymiary orędzia chrześcijańskiego należą do tej hierarchicznie uporządkowanej całości” (DOK 115). Chodzi o takie aspekty treści, jak: historia zbawienia, Symbol Apostolski, sakramenty, podwójne przykazanie miłości i Modlitwa Pańska. Postulat wierności Bogu i człowiekowi znajduje swój wyraz także w omawianym dokumencie. Głoszenie Ewangelii powinno być zawsze związane z „ludzką naturą, jej aspiracjami” (DOK 117). Katecheza biblijna ma stanowić pomoc w interpretowaniu życia katechizowanych w kontekście sytuacji, w jakich się oni aktualnie znajdują. Podobnie należy ukazywać, że prawdy wyznawane w Symbolu wiary są źródłem życia człowieka. Z re-

fleksji nad integralnością orędzia chrześcijańskiego wynika potwierdzenie istotnych wymiarów katechezy: biblijnego, doktrynalnego, moralnego, liturgicznego i eklezjalnego.

7. Integralność środowiskowa.

Katecheza pojmowana w duchu posoborowym nie ogranicza się do jednego tylko środowiska, w którym żyje katechizowany. *Dyrektorium* odróżnia wprawdzie poszczególne środowiska katechetyczne: mówi o nauczaniu religii w szkole, o katechezie rodzinnej i parafialnej (DOK 74). Zaraz jednak stwierdza, że chrześcijańskie wychowanie w rodzinie, katecheza i nauka religii w szkole są „wewnętrznie powiązane w służbie wychowania chrześcijańskiego dzieci i młodzieży” (DOK 76).

Naturalnym środowiskiem katechezy jest oczywiście wspólnota chrześcijańska (początek, miejsce i cel katechezy – DOK 254). W łonie tej wspólnoty na pierwszym miejscu omawiana jest rodzina, jako „Kościół domowy”. Rodzina ma szczególny przywilej, gdyż „przekazuje Ewangelię zakorzeniając ją w kontekście najgłębszych wartości ludzkich”. W katechezie rodzinnej oprócz rodziców szczególną rolę pełnią dziadkowie (DOK 255).

Najbardziej znaczącym środowiskiem formacji chrześcijańskiej jest parafia, jako zwyczajne środowisko, w którym rodzi się i wzrasta wiara (DOK 257). Ostatecznie jednak, niezależnie od kolejności prezentacji środowisk katechezy w *Dyrektorium*, parafia jest „podstawową wspólnotą wychowującą” (DOK 262).

Środowiskiem, w którym dzieci i młodzież przeżywają ważny okres swojego życia jest szkoła. Za „bardzo znaczące” miejsce katechizacji uważa *Dyrektorium* szkołę katolicką, którą charakteryzuje atmosfera przesiąknięta ewangelicznym duchem wolności i miłości, i porządkuje całą kulturę ludzką zgodnie z orędziem zbawienia (DOK 259). Dziecko wchodząc do szkoły, jako społeczności szerszej niż rodzina, ma możliwość

rozwiniecia w sobie zdolności intelektualnych, uczuciowych i odpowiednich zachowań. Na tym etapie i w tym środowisku nie powinno i nie może dziecku zabraknąć specyficznego nauczania religijnego (DOK 179).

Katecheza winna być „otwarta, wielkoduszna i odważna”, kierowana do osób w środowisku, w którym aktualnie żyją i doświadczają tzw. „punktów węzłowych”, jak rodzina, szkoła, środowisko pracy i czasu wolnego (DOK 211).

Ważnym zwłaszcza ostatnio środowiskiem, w którym ma miejsce formacja religijna są stowarzyszenia, ruchy i grupy wiernych. Celem tych grup jest pomoc człowiekowi wierzącemu w wypełnianiu jego misji świeckiej w Kościele i w świecie (DOK 262). Także grupy chrześcijan, które powstają „z potrzeby gorliwego życia życiem Kościoła albo z pragnienia i poszukiwania bardziej ludzkiego sposobu życia”, zwane wspólnotami podstawowymi, czy małymi grupami, należy także uznać za ważne środowisko katechetyczne (DOK 263).

8. Integralność formacji katechetycznej.

Formacja katechetów oznacza zarówno przygotowanie osób odkrywających w sobie Chrystusowe wezwanie do głoszenia Dobrej Nowiny, jak i duszpasterstwo katechetów (DOK 233). Ważne jest przede wszystkim wzbudzenie w Kościele powołań do katechizacji, jak i formacja katechetów: zarówno wstępna, okresowa – właściwa, jak i permanentna – stała; zarówno formacja biblijno-teologiczna, humanistyczna, jak i pedagogiczna; formacja dotycząca wymiaru ludzkiego katechety (być), poznawczego (wiedzieć) i umiejętności działania (DOK 238-244). Gdy jest mowa o formacji katechetów, to należy wśród nich wyróżnić katechetów „zwykłych” oraz osoby odpowiedzialne za katechizację. Wobec tego formacja katechetyczna jest zróżnicowana w zależności od danego poziomu katechetów (DOK 248-251).

9. Integralność czasowa.

Katechezę Kościoła charakteryzuje ponadto integralność czasowa. Podejmując dzieło historii zbawienia, jakie dokonało się w dziejach, a zarazem dokonuje się nieustannie obecnie, katecheza mówi o przeszłości. Podejmuje zagadnienia z historii Kościoła, gdyż Słowo Boże – jak czytamy w dokumencie – „jaśnieje w życiu Kościoła, w jego dwutysiącletniej historii, przede wszystkim w świadectwie chrześcijan, a szczególnie w świętych” (DOK 95). Katecheza, jako głoszenie orędzia zbawczego, realizuje się w teraźniejszości. Dociera bowiem do adresatów obecnie uczestniczących w procesie dojrzewania wiary i naświetla ich aktualne problemy światłem Ewangelii. Każda jednostka katechetyczna, w jakiegokolwiek odbywałaby się formie i do jakiegokolwiek odnosiłaby się adresata, zawiera w sobie wezwanie do nieustannego podejmowania decyzji pójścia za Chrystusem i tym samym ostatecznie przygotowuje katechizowanych do podjęcia odpowiedzialnych zadań w przyszłości. Wynika to jednoznacznie z omawianego wyżej celu katechizowanych, jakim jest podjęcie odpowiedzialności za Kościół i świat, w którym katechizowani żyją. Celem katechezy jest przecież „konkretna pomoc w żywym, bezpośrednim i czynnym wyznaniu wiary” (DOK 66). Każdy wypowiadający w Kościele wyznanie wiary, przyjmuje jednocześnie zobowiązanie do wypełnienia zadań, które wynikają z jego osobistego i wspólnotowego posłannictwa (DOK 83).

10. Integralność realizacyjnych czynników katechezy.

Najbardziej dobitnie o integralności wielu elementów katechezy i konieczności potraktowania ich jako wewnątrznie ze sobą powiązanych w całym procesie katechetycznym, mówi II rozdział *Dyrektorium* poświęcony metodologii, chociaż jest o tym mowa także w innych częściach dokumentu. Wskazuje na konieczność różnorodności stosowanych w katechezie metod, ale również ich zależność od przekazywanych treści (DOK

149). Metoda indukcyjna nie wyklucza, ale wręcz wymaga metody dedukcyjnej (DOK 150). W katechezie należy dowartościować doświadczenie ludzkie, choć pełni ono w niej różne funkcje (np. rodzi zainteresowanie, pytania, nadzieje, niepokoje, refleksje i oceny; sprzyja zrozumieniu orędzia – DOK 152).

Za istotny aspekt pedagogii wiary uważa *Dyrektorium* utrwalanie pamięciowe w katechezie (DOK 154). Każda metoda powinna być jednak jedynie narzędziem w ręku katechety, w służbie rozwoju wiary katechizowanych i skuteczniejszego przekazu orędzia. Istotne znaczenie ma osobowa relacja między katechetą i katechizowanymi (DOK 156). Liczy się także aktywność i kreatywność katechizowanych (DOK 157). Dokument podkreśla poza tym ważną rolę, jaką pełni grupa w procesie socjalizacji i formowaniu osobowości dzieci i młodzieży (DOK 159). Oprócz stosowania tradycyjnych środków dydaktycznych, niezbędne staje się dziś wykorzystanie środków społecznego przekazu. Należy je uwzględniać przy programowaniu katechezy (DOK 160-161).

Język katechezy powinien być „własnym językiem orędzia”, tzn. zarówno językiem biblijnym, historyczno-tradycyjnym, jak i doktrynalnym. Tradycyjnym formułam wiary katecheza powinna nadać znaczenie zrozumiałe dla współczesnego odbiorcy. W tym celu powinna więc znaleźć język „odpowiedni dla wszystkich współczesnych ludzi” (DOK 208).

Zakończenie

Z lektury i analizy *Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji* można bez wątpienia wywnioskować integralne podejście dokumentu do zagadnień związanych z katechetyczną posługą słowa w Kościele. Nie traktuje ono zagadnień katechetycznych wycinkowo, jak to z konieczności – w celu pogłębionej analizy poszczególnych elementów katechezy – czynią autorzy artykułów i publikacji katechetycznych, ale podchodzi do nich w sposób całościowy. Poszczególne elementy – tak osobowe, jak i rzeczowe, traktuje jako organicznie i nierozzerwalnie ze sobą

powiązane. Taki jest bowiem postulat posoborowej refleksji katechetycznej, czemu dokument jest wierny. Dla odpowiedzialnych za katechezę, jak i dla jej realizatorów – katechetów – stanowi wskazanie, że skuteczność katechezy nie zależy od jakiegoś jednego, osobno potraktowanego czynnika, ale stanowi wypadkową wielu jej elementów, z których każdy, choć w mniejszym lub większym stopniu, wpływa na osiągnięcie celu katechezy.

S u m m a r i e s

In 1997 *Directorium Catechisticum Generaie* was published. This document describes actual situations in the world which have influenced the contemporary teaching of religion. The *Directorium* has a connection to *Catechesi tradendae* (1997). Both show the relationships between identity and integration of this teaching. This conception of religious teaching implies integration of several elements such as aims, subject, content, form, environment, formation and temporal changes. It shows the connection between some of the elements and the penetration of all others as well as possible.

Ks. Tomasz Czernik